Opetus- ja kulttuuriministeriö 30.9.2025

Lausunto valtion talousarviosta vuodelle 2026

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto
Jaoston kokous 1.10.2025

Vuoden 2026 talousarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso on noin 8,9 mrd. euroa. Määrärahamuutokset aiheutuvat ensisijaisesti hallitusohjelman mukaisista lisäyksistä sekä sopeuttamistoimenpiteistä. Hallitusohjelman mukaisia lisäyksiä ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistaminen, jonka taso nousee 150 milj. euroon.

Keskeisimpiä sopeuttamistoimenpiteitä vuonna 2026 ovat valtionavustusten tason aleneminen 65 milj. eurolla sekä hallitusohjelman mukaisen tuottavuusohjelman ja toimintamenojen vähennys, jonka taso on noin 30 milj. euroa verrattuna hallituskauden alkuun. Ensi vuodelle päätetyistä valtionavustusten sopeutuksista korkeakoulutukseen kohdistuu 52,7 milj. euroa, rakentamisen investointiavustuksiin 4 milj. euroa, aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korotuksiin 7 milj. euroa sekä jatkuvan oppimisen erillisavustukseen 1,3 milj. euroa.

Opetusministerin vastuualue

Varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä toisen asteen koulutukseen sisältyy vuodelle 2026 merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan.

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osaksi kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuritoimi osallistuu aktiivisesti peruspalveluiden valtionosuuksien budjetointiprosessiin. Niiden rahoituksen määrä on yhteensä yli 10 mrd. euroa eli valtaosa kuntien menoista muodostuu sivistystoimen tehtävien toteuttamisesta.

Kokonaisuutena varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä vapaaseen sivistystyöhön esitetään opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan yhteensä n. 902 miljoonaa euroa. Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelman toimenpiteiden vuoksi 50 milj. euron lisäystä vuodelle 2026. Määrärahalisäys kohdistetaan perusopetuksen vahvistamiseen eli mm. oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin, yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen tason nostamiseen 100 prosenttiin ja järjestäjien velvollisuuksien yhtenäistämiseen. Perusopetukseen valmistavan opetuksen lisäopetukseen esitetään yhteensä 20,279 miljoonaa euroa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöpulan ratkaisemista jatketaan täydennyskoulutusmallin avulla, ja tähän osoitetaan 6 miljoonaa euroa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuuksia vähennetään 7 miljoonaa euroa. Vähennys korvataan kunnille korottamalla toiminnasta perittävien maksujen enimmäismääriä.

Vapaaseen sivistystyöhön esitetään ensi vuodelle noin 181 milj. euroa. Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen ja ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjonnan vahvistamista jatketaan. Kotoutumiskoulutuksen määräraha laskee vuoteen 2025 nähden 3,5 milj. euroa. Tästä 3 milj. euroa johtuu ukrainalaisten kotoutumiskoulutukseen osoitetun määräaikaisen rahoituksen poistumisesta ja 0,5 miljoonaa euroa

ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen lisäämiseen kohdistetun määrärahatason laskemisesta 1 miljoonasta eurosta 0,5 miljoonaan euroon kehysten mukaisesti.

Ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen ehdotetaan yhteensä noin 1,4 miljardia euroa, missä on 43 miljoonaa euroa lisäystä vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon. Talousarvioesityksen mukainen valtionosuusrahoitus ammatilliseen koulutukseen on 2,1 miljardia euroa ja lukiokoulutukseen 968 miljoonaa euroa. Nämä luvut sisältävät valtionrahoituksen lisäksi myös kuntarahoitusosuuden, mikä on ammatillisessa koulutuksessa 1,1 miljardia euroa ja lukiokoulutuksessa 607 miljoonaa euroa.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusperusteet uudistuvat ja toiminnanohjauksen kehittämiseksi käynnistetään kahdeksanvuotinen kokeilu. Uusia rahoitusperusteita sovelletaan ensimmäistä kertaa vuoden 2026 rahoituksesta päätettäessä. Toiminnanohjauksen ja rahoitusperusteiden uudistuksilla luodaan koulutuksen järjestäjille kannusteet ja ohjausmekanismit, joilla koulutustarjonta suuntautuu nykyistä paremmin työelämän ja väestön osaamistarpeiden mukaisesti. Uudistuksilla tuetaan samalla myös laadukkaan opetuksen ja ohjauksen järjestämistä.

Englanninkielinen lukiokoulutus käynnistyy syksyllä 2026 ja englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen mahdollistuu syksystä 2028 lukien. Tavoitteena on vahvistaa heikosti suomen tai ruotsin kieltä taitavien nuorten sivistyksellisiä oikeuksia. Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita uudistetaan vahvistamaan syrjäisten ja opiskelijamäärältään pienempien sekä vähemmistökielellä sijaintikunnassa opetusta järjestävien lukiokoulutuksen järjestäjien rahoitusta. Tällä turvataan koulutuksen saavutettavuutta ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista koko maassa. Uusia rahoitusperusteita sovelletaan ensimmäistä kertaa vuoden 2026 rahoituksesta päätettäessä.

Toisen asteen opiskelijoiden oikeutta oppimisen tukeen ja erityisopetukseen vahvistetaan ja tuen jatkuvuus perusopetuksesta toiselle asteelle turvataan. Ammatillisessa koulutuksessa uudistus tulee voimaan 1.8.2026 ja lukiokoulutuksessa se tuli voimaan tänä syksynä. Tavoitteena on sujuvoittaa nivelvaiheen koulutusvalintoja, vähentää koulutuksen keskeyttämistä, parantaa opiskelijoiden edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen ja vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia.

Hallitus antaa eduskunnalle esityksen, jonka mukaan EU- ja ETA-valtioiden ulkopuolelta opiskelijan oleskeluluvalla saapuville toisen asteen koulutuksen opiskelijoille otetaan käyttöön lukuvuosimaksut 1.8.2026 alkaen. Lukuvuosimaksuvelvollisten opiskelijoiden koulutusta ei rahoiteta jatkossa valtionosuusrahoituksella. Tämän takia koulutuksen järjestäjille myönnettävää rahoitusta vähennetään yhteensä 12 milj. euroa vuonna 2026 ja 18 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Vuonna 2026 ammatillisen koulutuksen rahoitus vähenee 10 milj. euroa ja lukiokoulutuksen rahoitus 2 milj. euroa. Vuodesta 2027 lukien vähennys on ammatillisessa koulutuksessa 15 milj. euroa ja lukiokoulutuksessa 3 milj. euroa.

Aiemmin päätetyn mukaisesti ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoitus vähenee 5 milj. euroa ja toisen asteen koulutuksen hankerahoitus 1 milj. euroa korvaavina säästötoimina sen vuoksi, että toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien maksuttomuuden rajausta ei toteutettu.

Evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisten tehtäviin eli hautaustoimeen, väestökirjanpitoon ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja irtaimiston ylläpitoon osoitettu määräraha ja ortodoksiselle kirkolle maksettava avustus vähenevät yhteensä 10 miljoonalla eurolla. Vähennyksen taustalla on kirkollisverotuottojen arvioitu kasvu, joka aiheutuu siitä, että hallitus päätti kevään 2024 kehysriihessä muun muassa poistaa kunnallisverotuksessa tehtävän ansiotulovähennyksen julkisen talouden tasapainottamiseksi. Leikkausten jälkeen Evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisiin tehtäviin osoitetaan noin 96 miljoonaa euroa ja ortodoksisen kirkon valtionavustukseen noin 2,2 miljoonaa euroa.

Tiede- ja kulttuuriministerin vastuualue

Korkeakouluopetukseen ja tutkimukseen ehdotetaan ensi vuodelle runsaat 4 miljardia euroa, joka on 135 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa.

Hallitus on sitoutunut kansallisen tutkimus- ja kehittämismenojen nostotavoitteen ja voimassa olevan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslain mukaisesti siihen, että valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus nousee 1,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä. Tutkimus- ja kehittämispanostusten tuottavuuden kasvun aikaan saamiseksi on välttämätöntä varmistaa osaajien saatavuus, riittävät koulutusmäärät ja Suomen houkuttelevuus ulkomaisten osaajien näkökulmasta. Valtion T&K-rahoituksen suhteen BKT:hen arvioidaan olevan 1,07 % (noin 3,17 mrd. euroa) v. 2026. Lakia valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta päivitetään siten, että laissa huomioidaan valtiovarainministeriön uusin talousennuste. Voimassa olevan lain mukaan uusin talousennuste olisi huomioitu vasta vuoden 2028 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä. Päivitetyn laskelman mukaan rahoituslain mukaiset vuosittaiset T&K-rahoituksen korotukset ovat n. 240 milj. euroa vuodesta 2026 lähtien aiemman 280 milj. euron sijaan. Arvioitua heikomman BKT-kehityksen huomioiminen kohdistetaan v. 2026 jakamatta olevaan T&K-lisärahoitukseen.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaan suoraan kohdennettua valtionrahoitusta lisätään ensi vuonna 30 miljoonalla eurolla. Lisäksi myös muu aiemmin päätetty T&K-toiminnan lisärahoitus vahvistaa korkeakoulujen tutkimustoiminnan edellytyksiä. EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansallinen vastinrahoitus vuonna 2026 tulee olemaan korkeakouluille ja CSC:lle yhteensä runsaat 34 miljoonaa euroa. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustason nousuun yliopistoissa liittyy jo aiemmin päätetty tohtoripilotti, johon on varattu 86 miljoonaa euroa vuodelle 2026. Sitä koskevan rahoituksen määrä on yhteensä 262 milj. euroa vuosina 2024–2027.

Lisäksi EuroHPC LUMI:n korvaamiseen uudella supertietokoneella ehdotetaan 75 miljoonan euron rahoitusta vuonna 2026. Suomen rahoitusosuus on yhteensä 250 miljoonaa euroa vuosina 2025–2028. Suurteholaskennan ekosysteemin käytön monipuolistamiseen ja kyvykkyyksien vahvistamiseen ehdotetaan 8 milj. euroa vuodelle 2026.

Suomen Akatemialle ehdotetaan tutkimushankevaltuudeksi yhteensä 527,2 milj. euroa, joka on 12 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa.

Hallitus on sitoutunut tekemään toimenpiteitä, joilla korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Puoliväliriihen kasvutoimissa päätettiin lisätä korkeakoulujen aloituspaikkoja sekä toteuttaa ilman korkeakoulupaikkaa jääneille toisen asteen koulutuksesta valmistuneille maksuton 30 opintopisteen opintoseteli avoimeen korkeakouluopetukseen. Näihin toimiin kohdennettavat määrärahat valmistellaan sisällytettäväksi vuoden 2026 täydentävään talousarvioehdotukseen. Talousarvioehdotukseen sisältyy jo yhteensä 3,8 milj. euron pysyvä lisäys korkeakoulujen aloituspaikkamäärän lisäämiseen vuodesta 2026 alkaen.

Korkeakoulujen perusrahoitusta ehdotetaan lisättäväksi kustannustason nousua vastaavasti 82 miljoonalla eurolla. Menosopeutukset vaikuttavat korkeakoulujen rahoituksen kokonaistasoon maltillisesti. Vuonna 2026 yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteensä vajaan 3,3 miljardin euron suuruiseen valtionrahoitukseen kohdistuu määrärahalisäysten rinnalla 83,8 miljoonan euron, eli noin 2,7 prosentin suuruiset uudet säästöt. Hallitusohjelman mukaiset avoimen korkeakoulutuksen ja EU/ETA-maiden ulkopuolisten lukukausimaksutulojen lisäystä vastaavat säästöt näkyvät korkeakouluilla vuonna 2026 yhteensä 7 milj. euron valtionrahoituksen säästöinä vuoteen 2025 verrattuna.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen julkinen rahoitus on vahvaa ja vakaata, mutta korkeakoulujärjestelmään kohdistuviin yhteiskunnallisiin odotuksiin sekä kansainväliseen osaamis- ja osaajakilpailuun vastaaminen on edellyttänyt korkeakouluilta viime vuosina merkittäviä tuottavuustoimia. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laadun ja kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamiseksi tulevaisuudessa tarvitaan koko korkeakoulusektorin toiminnan tehostamista esim. yhteistyön keinoin sekä resurssien priorisoimista ja yksityisen rahoituksen

osuuden kasvattamista tutkimuksen ja koulutuksen rahoituksessa. T&K-toiminnan rahoituslisäyksillä on samansuuntaisia tavoitteita. Muun muassa näitä kysymyksiä tarkastellaan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiotyössä, jota tehdään yhdessä koko korkeakoulukentän kanssa. Vision parlamentaarinen seurantaryhmä käynnistää työnsä syyskuun aikana.

Taiteen ja kulttuurin määrärahoihin ehdotetaan noin 547,5 miljoonaa euroa, joka on 9,5 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Mikäli otetaan huomioon myös kulttuurin ja taiteen toimialan virastojen rahoitus, niin lisäys on yhteensä 7,3 miljoonaa euroa.

Ensi vuoden ajan Oulu on Euroopan kulttuuripääkaupunki. Ohjelma on juuri julkistettu ja luvassa on 3 000 tapahtumaa, 520 kulttuurihanketta sekä uusia tiloja taiteelle ja kulttuurille. Ohjelmaa toteutetaan 40 kunnan yhteistyöllä. Mukana on 40 yritysyhteiskumppania. Valtio osallistuu kulttuuripääkaupunkihankkeen rahoittamiseen yhteensä 20 miljoonalla eurolla, josta vuoden 2026 osuus on 9,5 miljoonaa euroa.

Kansallismuseon laajennusosan rakentaminen etenee suunnitelmien mukaisesti ja valmistuu kesäkuussa 2026. Uudisosa mahdollistaa museolle aiempaa vaikuttavamman, kansainvälisen tason ohjelmiston ja toiminnan, jossa erilaisia sisältöjä voidaan tarjota uusilla tavoilla uusille ja aiempaa laajemmille yleisöille. Kansallismuseon toiminnan laajentumiseen sekä ohjelmistojen ja näyttelyiden tuotantoon osoitetaan yhteensä 10,84 miljoonaa euroa vuonna 2026. Museo avataan yleisölle vuonna 2027.

Opetus- ja kulttuuriministeriön jakamiin taiteen ja kulttuurin avustuksiin kohdistuu kaikkiaan 10,18 miljoonan euron säästö. Budjettiriihessä yritystukiin kohdennetun 7,8 miljoonan euron lisäksi näihin avustuksiin kohdistuu sekä kehysriihessä päätetty 1,6 miljoonan euron säästö kulttuuritilojen investointiavustuksiin että kertaluonteinen 0,78 miljoonan euron toimintamenosäästö.

Budjettiriihessä linjattiin 7,8 miljoonan euron yritystukileikkauksesta opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiin taiteen ja kulttuurin edistämisen avustuksiin. Elokuva-alalle kohdistuva leikkaus on pienennetty 5,5 miljoonaan.

Liikunta-, urheilu- ja nuorisoministerin vastuualue

Vuonna 2026 opintotukeen ehdotetaan käytettäväksi 1,290 miljardia euroa, mikä on noin 199 miljoonaa euroa enemmän kuin kuluvana vuonna. Määrärahasta arvioidaan 906,3 miljoonaa euroa aiheutuvan opintoraha- ja asumislisämenoista. Summassa on huomioitu muiden kuin lasta huoltavien opiskelijoiden siirto yleisestä asumistuesta asumislisän piiriin 1.8.2025. Lainamäärien kasvu on lisännyt opintolainojen valtiontakauksesta aiheutuvia menoja, joihin ehdotetaan yhteensä 250,3 milj. euroa.

Korkeakouluopiskelijoiden ateriatukeen varataan 40 miljoonaa euroa ja ateriatuki nousee 1.1.2026 nykyisestä 2,55 eurosta 2,80 euroon. Koulumatkatukimenoihin ehdotetaan 94,2 miljoonan euron määrärahaa. Koulumatkatukioikeus on rajattu maksuttoman koulutuksen opiskelijoille 1.8.2025.

Päätoimisen opiskelijan toimeentuloturva muodostuu pääasiassa opintorahasta, opintolainasta ja uudistuneesta asumislisästä. Yksilöllinen asumislisä soveltuu opintotuen piirissä oleville opiskelijoille ruokakuntakohtaista yleistä asumistukea paremmin. Tavoitteena on ollut uudistaa aiemmin käytössä ollut asumislisä yhteisasumista suosivaksi ja taloudellisesti houkuttelevaksi.

Liikuntatoimen määrärahoihin ehdotetaan vähän alle 158 miljoonaa euroa, joka on noin 3 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Lisäykseen vaikuttavat pääosin valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuden kustannuspohjan ja indeksin tarkistukset, yhteensä 5,682 miljoonaa euroa. Liikuntatoimen osuus valtiontalouden sopeutuksista vuonna 2026 on 2,92 miljoonaa euroa kohdentuen pääosin liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksiin. Sopeutuksista 0,520 miljoonaa euroa johtuu kevään kehysriihessä päätetystä uudesta toimintamenosäästöstä.

Hallitus kohdentaa liikunnan ja urheilun suurtapahtumiin (yleisurheilun EM-kilpailut ja hiihdon MM-kilpailut) 0,850 miljoonaa euroa vuonna 2026. Suurtapahtumien kokonaisrahoitus kasvaa 2 miljoonasta eurosta 2,85 miljoonaan euroon. Liikunnallisen aktiivisuuden lisäämiseen on varattu hallituskaudeksi vuosittain 20 miljoonaa euroa. Määrärahalla toteutetaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollista Suomi liikkeelle -ohjelmaa. Liikuntaa ja huippu-urheilua edistetään hallitusohjelman mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vastuullisuuden vahvistamiseen.

Nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan noin 71 miljoonaa euroa, joka on noin miljoona euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Muutos johtuu pääosin vuoden 2025 kertaluonteisesta rahoituksesta. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti. Hallitus on laatinut laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, ja ohjelmalle ei ole erillistä rahoitusta.

Nuorisotyön osuus kevään kehysriihessä päätetystä uudesta toimintamenosäästöstä vuonna 2026 on 0,260 miljoona euroa kohdentuen valtionavustuksiin.

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan (Harrastamisen Suomen malli) edistämisen määrärahaan ehdotetaan vuoden 2026 talousarviossa pysyvää 5 milj. euron korotusta, jolloin määrärahatasoksi vakiintuisi 19,4 miljoonaa euroa. Harrastamisen Suomen mallin rahoitus jaetaan valtionavustuksina kunnille, jotka vastaavat mallin toteutuksesta oman kuntansa lasten ja nuorten toiveiden mukaan. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi mahdollisuus mielekkääseen ja maksuttomaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä.